

ASIM BEZİRCİNİN KALEMİNDEN PİR SULTAN ABDAL

ASIM BEZİRCİNİN KALEMİNDEN PİR SULTAN ABDAL

Asım Bezirci: Halka göre Pir Sultan'ın yaşamı

Pir Sultan halkın büyük bir sevgi ve saygıyla andığı seçkin şairlerdendir. Sanatı ve kişiliği gibi yaşamı da halkın ağızında efsaneleşmiş, birtakım destansı övgeler (menkıbeler) ile söylentilerin (rivayetlerin) oluşmasına yol açmıştır. Daha sonra bunlar kimi yazarlarca derlenmiş ya da işlenmiştir.[1]

Onlara bakılırsa, Pir Sultan'ın yaşamı şöyledir:

Pir Sultan'ın öz adı Haydar'mış. Sivas'ın Banaz Köyü'nde doğmuş. Soyu Yemenliymiş. Hazreti Ali'nin torunlarından İman Zeyn-el-Abidin'e kadar uzanıyormuş.

Evinin önünde büyük bir söğüt [2] ağacı varmış. Altında değirmen taşı gibi ortası delik kocaman bir taş dururmuş. Bu taşı Pir Sultan, sopasının ucuna takarak Horasan'dan getirmiş. Taşın üstüne oturur, yakınlarıyla sohbet edermiş.

Haydar yedi yaşına geldiğinde kırdan babasının koyunlarını otlatmaya başlamış. Bir gün Yıldız Dağı'nda sürüyü güderken uyuyakalmış. Düşünde ak sakallı bir ihtiyar görmüş. Bir elinde dolu, ötekinde elma tutuyormuş. Haydar ilkin doluyu içmiş, ardından elmaya uzanmış. İhtiyarın avucuna bakmış, parıldayan yeşil bir ben varmış. Karşısındakinin Hacı Bektaş Veli olduğunu anlamış, hemen sarılıp elini öpmüş. Hacı Bektaş O'na «Pir Sultan» adını vermiş, ününün dört bir yana yayılmasını, sazının üstüne saz, sözünün üstüne söz gelmemesini, Âl'ü evlâdın hakkını alması için çalışmasını dilemiş. «Tanrı yardımcın olsun!» demiş. Sonra gözden silinmiş. Uyanınca, Haydar'ın can gözü açılmış. Pir Sultan adıyla saz çalıp söylemeye başlamış. Pir'i için şu demeyi söylemiş:

Arzuladım size geldim

Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Eşiğine yüzüm sürdüm

Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Pir elinden dolu içtim

Doğdum elinize düştüm

Ak cenneti gördüm geçtim

Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Güvercin donunda duran

Cümle eksikler bitiren

Beş Taşı şahit getiren

Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Kırk Budak'ta şem'a yanar

Dolusun içenler kanar

Âşıkların semâ döner

Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Bahçende gördüm gülünü

Erenler sürsün demini

İmam Rıza'nın torunu
Hünkâr Hacı Bektaş Veli
Balım Sultan er köçeği
Keser kılına bıçağı
Cümle erenler gerçeği
Hünkâr Hacı Bektaş Veli
Pir Sultan'ım gerçek veli
Erenlerden çekmem eli
On İki İmam'ın yolu
Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Pir Sultan'ın ünü gitgide her yana yayılmış. Kendi erenlerin arasına karışmış. Sayılan, sevilen bir pir olmuş. Her Cuma, canlar bölük bölük gelirler, el bağlayıp dara dururlar, ondan nasip alırlarmış. Kapısında koçlar tığlanır, açlar doyar, çıplaklar giyinip giderlermiş...

*

Hızır Paşa Sivas'la Hafik arasında bulunan Sofular Köyü'ndenmiş. Pir Sultan'ın adını duymuş, Banaz'a gelmiş, ondan nasip almış. İlk onun azabı, sonra da müridi olmuş. Yedi yıl kapısında hizmet görmüş. Edep erkân öğrenmiş. Bir gün demiş ki:

- Pirim, bana himmet edin de bir makama geçeyim, büyük adam olayım.

Pir Sultan elini başına koymuş, düşünmüş, demiş ki:

- Hızır, ben sana ruhsat veririm, dua ederim, gider büyük adam olursun, paşa, vezir olursun, ama sonra da gelip beni asarsın!

Hızır izin alıp İstanbul'a gitmiş. Padişahın sarayına girmiş. Pir Sultan'ın himmetiyle ilerlemiş, paşa olmuş. Sivas valiliğine verilmiş. Fakat gitgide düşkün olup ikrarını unutmuş. Fakir fukaraya zulmetmeye, haram yemeye başlamış. Namus gözetmez, hak aramaz olmuş.

Hızır Paşa'nın iki kadısı varmış. Birinin adı Kara Kadı, öbürünün adı Sarı Kadı imiş. Rüşvet yer, haksızı haklı çıkarırlarmış. Çok canlar yakmış, ocaklar söndürmüşler. Pir Sultan'ın da iki köpeği varmış. Birinin adını Kara Kadı, öbürünün adını Sarı Kadı koymuş. Onlara «Gel Kara Kadı, Git Kara Kadı!» diye seslenirmiş.

Pir Sultan'ın düşmanlarından biri bunu duymuş. Hemen koşup kadılara haber vermiş. Kadılar küplere binmişler. Adamlarını gönderip Pir Sultan'ı kolları bağlı getirtmişler. Yargılamaya başlamışlar. Pir Sultan:

- Tanrı'nın bildiğini kuldan ne saklayayım, evet, köpeklerime sizin adlarınızı koydum, demiş; ama onlar sizden iyidir, siz haram yersiniz, onlar yemez.

Kadılar:

- Nerden biliyorsun? diye sormuşlar.

Pir Sultan:

- İsterseniz deneyelim, demiş.

Bunun üzerine, kentin hacılarıyla hocaları gizlice bir kap haram, bir kap helâl yemek hazırlamışlar, işaretleyerek kadıların önüne koymuşlar. Kara Kadı ile Sarı Kadı oturup haram yemeği yemişler. Hacılarla hocalar bunu gözleriyle görmüşler. Sonra köpekler getirilmiş. Önlerine yine bir kap haram, bir kap helâl yemek konulmuş. Hayvanlar kapları koklamış, helâl yemeği yemeye girişmişler. Böylece, hacılarla hocalar kadıların haram yediğini öğrenmişler. «İyi köpek, kötü kadıdan efdâldir»

demişler. Pir Sultan kalkmış, köpeklerin gözlerinden öpmüş. Almış sazı eline, aşağıdaki demeyi söylemiş:

Koca başlı koca kadı
Sende hiç din iman var mı
Haramı helâli yedi
Sende hiç din iman var mı
Fetva verir yalan yulan
Domuz gibi dağı dolan
Sırtına vururum palan
Senin gibi hayvan var mı
İman eder amel etmez
Hakk'ın buyruđuna gitmez
Kadılar yaş yere yatmaz
Hiç böyle kör şeytan var mı
Pir Sultan'ım zatlarımız
Gerçektir şöhretlerimiz
Haram yemez itlerimiz
Bu sözümde yalan var mı
Kadılar bu sözleri duyunca başlarını yere eğmişler. Kimsenin yüzüne bakamaz olmuşlar. Pir Sultan'ı salıvermişler.

*

Gel zaman git zaman, günlerden bir gün, Hızır Paşa, Kara kaşlı Kör Müftü'ye bir fetva yazdırmış: «Şah'ın adını anmak yasaktır. Kim onun adını ağzına alırsa, dili kesilip öldürülecektir.»

Fetva alanlarda okunmuş. Kimse İnan Şahı'nın adını açıktan anamaz olmuş. Pir Sultan, eski müridinin ettiğini duyunca üzölmüş, kızmış. Fetvaya uymamış. Her gittiği yerde inadına Şah'ı övmüş, Hızır Paşa'yı yermiş:

Fetva vermiş koca başlı Kör Müftü
Şah diyenin dilin keseyim deyü
Satır yaptırmış Allah'ın laneti
Ali'yi seveni keseyim deyü
Şer kulların örükünü uzatmış
Müminlerin baharını güz etmiş
On İkililer bir arada söz etmiş
Âşıkların yayın yasayım deyü
Hakk'ı seven âşık geçmez mi candan
Korkarım Allah'tan korkum yok senden
Ferman almış Hızır Paşa Sultan'dan
Pir Sultan Abdal'ı asayım deyü
Münafıklar varıp bunu Hızır Paşa'ya iletmişler. Hızır Paşa haber salıp Pir Sultan'ı çağırılmış. Pir Sultan, Hızır Paşa'nın katına çıkmış, Hızır Paşa ayağa kalkmış, eski pirine saygı göstermiş, izzette ikramda bulunmuş, önüne türlü çeşit yemekler koydurtmuş. Fakat Pir Sultan hiçbirine elini sürmemiş. Paşa merak edip nedenini sormuş. Pir Sultan:

- Sen düşkünün birisin, yoldan çıktın, haram yedin, yetimlerin ahını aldın. Bu haram

yemekleri, değil ben, köpeklerim bile yemez, demiş. Pencereden seslenip köpeklerini çağırmış. Tâ Banaz'dan hayvanlar koşarak gelmişler. Yemekleri onlar da yememişler. Buna içerleyen Hızır Paşa, Pir Sultan'ı Sivas'taki Toprak Kale'ye hapsedirmiş. Fakat içi de rahat etmemiş. Eski pirine kıyamamış, bir süre sonra onu huzuruna getirtmiş. İçinde Şah'ın adı geçmeyen üç şiir söylerse, kendisini bağışlayacağını bildirmiş. Sazını eline vermiş. Pir Sultan birinci demeyi söylemiş:

Hızır Paşa bizi berdâr etmeden
Açılın kapılar Şah'a gidelim
Siyaset günleri gelip yetmeden
Açılın kapılar Şah'a gidelim
Gönül çıkmak ister Şah'ın köşküne
Can boyanmak ister Ali müşküne
Pirim Ali On'ki İmam aşkına
Açılın kapılar Şah'a gidelim
Her nereye gitsem yolum dumandır
Bizi böyle kılan and ü amandır
Zincir boynum sıktı halim yamandır
Açılın kapılar Şah'a gidelim
Yaz selleri gibi akar çağlarım
Hançer aldım ciğerciğim dağlarım
Garip kaldım şu arada ağlarım
Açılın kapılar Şah'a gidelim
İlgıt ılgıt eser seher yelleri
Yâre selâm eylen Urum erleri
Bize peyik geldi Şah bülbülleri
Açılın kapılar Şah'a gidelim
Biz taze sevgidir yeni beğendim
Anam atam yoktur vere öğüdüm
Kıyman beyler kıyman ben genç yiğidim
Açılın kapılar Şah'a gidelim
Pir Sultan'ım eydür mürvetli Şah'ım
Yaram baş verdi sızlar ciğergâhım
Arşa direk direk olmuştur ahım
Açılın kapılar Şah'a gidelim
Şiiri dinleyen Hızır Paşa kızmış, Pir Sultan'ı uyarmış:

- Pirim, yanlış tezene vuruyorsun, dikkat eyle, iki adımın kaldı, ayağını denk al!
Pir Sultan aldırmamış. İkinci, üçüncü demelerinde de yine Şah'ın adını anmış.
Çevresindekiler şaşkınlıkla Hızır Paşa'ya bakmışlar. «Bir Kızılbaş parçası seni dinlemedi, yazık olsun senin paşalığına!» demişler.

Hızır Paşa'nın tepesi atmış. Öfkeli bir sesle adamlarına bağırması:

- Günah benden gitti, atın şuhu içeriye! Yarın sabah asarsınız!

Pir Sultan yeniden zindana tıklımış. Bütün gece Şah yoluna dua etmiş. Tanrı'ya yalvarıp yakarmış. Sabahleyin, kuşluk vakti Hızır Paşa'nın adamları gelmişler. Onu alıp Keçibulan'a götürmüşler. Alana bir darağacı kurmuşlar.

Pir Sultan, asılmaya giderken bir deme söylemiş, çoluk çocuğundan yas tutmamasını

dilemiş:

Bize de Banaz'da Pir Sultan derler

Bizi kem kişi de bellemesinler

Paşa huddamına tenbih eylesin

Kolum çekip elim bağlamasınlar

Hüseyin Gazi binse gelse atına

Dayanılmaz çarh-ı felek zâtına

Benden selâm olsun ev külfetine

Çıkıp ele karşı ağlamasınlar

Ala gözlüm zülfün kelep eylesin

Döksün mah yüzüne nikap eylesin

Ali Baba Hak'tan dilek dilesin

Bizi dâr dibinde eğlemesinler

Eğer Ali Baba söze uyarsa

Ferman büyük yerden beyler kıyarsa

Ala gözlü yavrularım duyarsa

Al'ın çözüp kara bağlamasınlar

Surrum işlemedi kaddim büküldü

Beyaz vücudumun bendi söküldü

Önüm sıra Kırklar Şah'a çekildi

Daha beyler bizi dillemesinler

Pir Sultan Abdal'ım coşkun akarım

Akar akar dost yoluna bakarım

Pirim aldım seyrangâha çıkarım

Yıldızdağı seni yaylamasınlar

Pir Sultan asılırken taşlansın diye Hızır Paşa'dan buyruk çıkmış. Taşlamayanlar

cezalandırılacakmış. Bu yüzden herkes eline bir taş alıp atmış. Fakat taşların hiçbiri

Pir Sultan'a dokunmuyormuş. Musahibi, tarikat arkadaşı Ali Baba da oradaymış. Taş

atmaya bir türlü eli varmıyormuş. Bir gülü gizlice ona doğru fırlatmış. Pir Sultan onu

görmüş, pek üzülmüş. Şu demeyi söylemiş:

Şu kanlı zâlimin ettiği işler

Garip bülbül gibi zâreler beni

Yağmur gibi yağar başıma taşlar

Dostun bir fiskeşi pareler beni

Dar günümde dost düşmanım bell'oldu

On derdim var ise şimdi ell'oldu

Ecel fermanı boynuma takıldı

Gerek asa gerek vurular beni

Pir Sultan Abdal'ım can göğe ağmaz

Hak'tan emrolmazsa irahmet yağmaz

Şu ellerin taşı hiç bana değmez

İlle dostun gülü yaralar beni

Pir Sultan bunu söyleyince, «Bu adam hâlâ dilini tutmaz!» demişler, ipi boynuna

geçirmişler.

Kalabalık çekildikten sonra Ali Baba, Pir Sultan'ın yanına varmış, ayaklarına yüz

sürüp ağlamış. Gözlerinden kanlı yaşlar akıtmış.

Banaz'a kara haber ulaşınca hane halkı ile konu komşu, talipler ile rehberler yüzlerini yerlere sürüp ağlamışlar. Kızı Sanem saçını başını yolmuş. Sazı eline alıp şu ağıtı yakmış:

Dün gece seyrimde coştuydu dağlar
Seyrim ağlar ağlar Pir Sultan deyü
Gündüz hayalimde gece düşümde
Düş de ağlar ağlar Pir Sultan deyü
Uzundu usuldu dedemin boyu
Yıldız'dır yaylası Banaz'dır köyü
Yaz bahar ayında bulanır suyu
Çaylar ağlar ağlar Pir Sultan deyü
Pir Sultan kızıydım ben de Banaz'da
Kanlı yaş akıttım baharda yazda
Koç babamı kurban verdim Sivas'da
Darağacı ağlar Pir Sultan deyü
Kemendimi attım dara dolaştı
Kâfirlerin eli kana bulaştı
Koyun geldi kuzuları meleşti
Koçlar ağlar ağlar Pir Sultan deyü
Pir Sultan Abdal'ım yücedir şanın
Kudretten çekilmiş bir senin hunun
Hakk'a teslim ettin ol şirin canın
Dostlar ağlar ağlar Pir Sultan deyü

(Bir söylentiye göre) Pir Sultan darağacında iken Hak tarafından kendisine bir köpek gönderilmiş. Köpek gelip tam altında durmuş. Pir Sultan onun üstüne basarak ipini çözmüş, yerine köpeği bağlamış. Sabahleyin kalkanlar bakmışlar ki darağacında Pir Sultan'ın yerinde bir köpek asılı duruyor...

(Bir başka söylentiye göre de) Asılışının ertesi günü halk kahvede toplanmış konuşuyormuş. İçlerinden biri demiş ki:

- Duydunuz mu? Bu gece Hazır Paşa, Pir Sultan'ı astırmış...

Bir başkası hemen karşı çıkmış ona:

- Olamaz! Ben onu sabahleyin Koçhisar yolunda, Seyfebeli'nde gördüm.

İkincisi:

- Senin yanlıştın var, demiş, ben onu gün ışıırken Malatya yolunda Kardeşler Gediği'nde gördüm.

Üçüncüsü:

Yeni Han yolunda, Şahna Gediği'nde gördüm.

Dördüncüsü: Ben Tavra Boğazı'nda gördüm...

Dinleyenler şaşırmış. Kalkıp birlikte darağacının bulunduğu yere gitmişler. Bakmışlar ki darağacında Pir Sultan'ın hırkası asılı, kendisi ortada yok.

Meğer Pir Sultan darağacından inip yola düzölmüş. Bunu duyan kasaslar ardına düşmüşler, onu yakalamak isterlermiş. Fakat yetişememişler. Pir Sultan çabucak Kızılırmak Köprüsü'nün öte başına geçmiş. Kasasların yaklaştığını görünce:

- Eğil köprü, eğil! demiş.

Köprü eğilip suya batmış. Kasaslar karşı yakada şaşakalmışlar, Pir Sultan'ın kerametli bir kişi olduğunu anlayıp geri dönmüşler.

Pir Sultan, Şah'a gitmek için İran yolunu tutmuş. Adını «Kanberoğlu» diye değiştirmiş. Yolda İstanbul'dan gelen bir musahiple karşılaşmış. Musahip ona kim olduğunu sormuş. Pir Sultan da kendini tanıtmış, ama adamı inandıramamış. Çünkü musahip, Pir Sultan'ın asıldığını duymuş; bu yüzden Sivas'ta ateşlerin yanmadığı, kazanların kaynamadığı söyleniyormuş. Musahip: «Sen Pir Sultan isen bana bir nefes oku!» demiş. Pir Sultan birkaç nefes okumuş. En sonunda da, eğer Hızır Paşa, asılı köpeğin dübüründen üfürürse ateşlerin yanacağını açıklamış.

Sivas'a varan musahip duyduklarını gidip Hızır Paşa'ya anlatmış. Paşa, köpeği darağacından indirip dübüründen üfürmüştü. Birinci üfleşte köpek dile gelmiş: «Pir Sultan» diye bağırmış. İkinci üfürüşte «Can Sultan», üçüncü üfürüşte «Yan Sultan» deyince bütün ateşler yanmış...

Pir Sultan gide gide Horasan'a varmış. Şah'ın katma çıkmış. «Neye geldin Urum Sofusu?» diye sormuşlar. O da almış sazı eline, şu karşılığı vermiş:

Zahir bâtın On'ki İmam aşkına
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim
Pirim nazar eyle şu ben düşküne
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim
Bakmaz mısın cesedimin nârın
Elim ermez oldu cihan kârına
Yüzüm yerde geldim durdum darına
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim
Hacı Bektaş oğlun günahkâr gördüm
Aradım isyanı özümde buldum
Yüzümün karasın elime aldım
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim
Erenler yolundan bir taş kaldırdım
Gönül bahçesinde gülün soldurdum
Bugün eksikliğim nefsi öldürdüm
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim
Pir Sultan'ım eydür karşımda durma
Gidip münkirlere yol erkân kurma
Alnımın karasın yüzüme vurma
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim
Pir Sultan, az sonra Horasan'dan ayrıлып Erdebil'e gitmiş. Erdebil'de ölmüş. Oraya gömülmüş.

&&&&&-----

[1] Bak: Pertev Naili Boratav - Abdülbâki Gölpınarlı, Pir Sultan Abdal, 1943, s. 35-55 / İbrahim Aslanoğlu, Pir Sultan Abdallar, 1984, s. 30-41 / Ali Balım, Pir Sultan Abdal, 1957, s. 3-31 / Cevdet Kudret, Pir Sultan Abdal, 1965, s. 13-16 / Cengiz Tuncer, «Pir Sultan Abdal'ın Hikâyesi», Akşam, 3-13 Temmuz 1966.

[2] Cahit Öztelli (Pir Sultan Abdal, 1983, s. 29) ile İbrahim Aslanoğlu'nun (Pir Sultan Abdallar, 1984, s. 24) «söğüt» dediği bu ağacın Hüseyin Buluz (Başkent Ankara, 21

Eylül-5 Ekim 1969) «Çam ağacı», Vecihi Tímurođlu ise (İnançları Uđruna Öldürülenler, 1991 s. 92) çamın bir türü olan «ardıç / sedir» olduğunu öne sürüyorlar.